

СТВОРЕННЯ АЛЬТЕРНАТИВНОГО МЕХАНІЗМУ ОЦІНЮВАННЯ СТАНУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В НАЦІОНАЛЬНОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Касьянова А.О., здобувач кафедри економіки і менеджменту
ХНУ ім. В.Н. Каразіна

Анотація. Стаття представляє порівняння економіки України з іншими країнами світу для створення матрично-графічних діаграм сегментації безпекового сектору за основними показниками національної економіки.

Ключові слова: матриця безпекового простору, показники економічної безпеки, об'єм ВВП, прямі іноземні інвестиції, зовнішній борг, робоча сила.

Resume. The article presents the comparison of Ukrainian economy to the other world countries for creation matrix-graphic diagrams of segmentation security sectors on the basic indicators of national economy.

Keywords: matrix of security area, indicators of economic security, volumes of GDP, foreign direct investment, external debt, labor force.

Постановка проблеми. Застосування даних для розрахунку економічної безпеки за Методикою розрахунку рівня економічної безпеки України [1] – це процес із низкою труднощів для аналізу поза економічної сфери, оскільки багато в чому ускладнює пошук даних, фізично недоступних в офіційній статистиці, затримує розрахунковий процес у зв'язку з великою кількістю проміжних розрахунків, гальмує кінцевий результат та можливість його аналізу чи порівняння. Інтегральний показник економічної безпеки повинен бути доступним для аналізу всіма користувачами статистичних матеріалів. Для пришвидшення оперативності такого аналізу є потреба в оцінці даного показника більш доступним способом, кінцевий результат якого забезпечить прозорість висновків щодо отриманих даних.

Аналіз літератури. Дослідженням механізмів забезпечення економічної безпеки займалися такі вітчизняні й зарубіжні вчені як: В.М. Геєць [3], В.І. Мунтіян [14], М.М. Єрмошенко [12], Я.А. Жаліло [13] та інші.

Мета статті. Порівняння основних макроекономічних показників української економіки з іншими економіками світу та створення матрично-графічної діаграми сегментації безпекового сектору в світі.

Виклад основного матеріалу. Запропонована нижче модель оцінки економічної безпеки країни, яка виражена у матрично-графічній формі, представляє собою матрицю «Дженерал Електрик-МакКінзі», трансформовану під реалії сучасного макроекономічного становища України і світу. Перевагою такої матриці є більш стислий, лаконічний та інформативний огляд показників економічної безпеки, а саме:

- 1) об'єм та зростання ВВП країн;
- 2) об'єми прямих іноземних інвестицій країн;
- 3) об'єми зовнішнього боргу кожної окремої країни;
- 4) робоча сила в країнах.

Такий огляд дає можливість більш чітко сформулювати результат, виявити закономірності та розробити подальші пропозиції для покращення економічних показників України, спираючись на опис її сильних, слабких сторін, можливостей та загроз.

Порівняння значень ВВП, прямих іноземних інвестицій, рівня економічної активності та зовнішнього боргу України із десятьма світовими країнами, що мають схожі або аналогічні показники у веденні національного господарства, подані в табл. 1. Схожість показників ведення господарства представлена наявністю наступних економіко-соціальних, геополітичних та георесурсних умов, зокрема:

- а) приблизно подібні запаси та споживання природних ресурсів;
- б) однакова кількість населення;
- в) подібна економічна політика урядів та історико-політичне становище;
- г) схоже геополітичне розташування (безпосереднє сусідство з країнами або сусідство з великими і значущими на політичній арені державами), а також стратегічне розташування країни (наприклад, перетин транспортних шляхів);
- д) схожа направленість промисловості або економічні передумови (схожі економічні проблеми).

Таблиця 1

Порівняння основних показників економічної безпеки України та деяких країн світу в 2010 році*

	Об'єм ВВП, млрд. дол. [4]	Приріст ВВП, % [5]	ВВП на душу населення (ПКС), дол. [6]	ППІ, млн. дол. [7]	ІІІ, % до ВВП***	Об'єм зовнішнього боргу, млрд. дол. [8]	Зовнішній борг, % до ВВП***	Рівень безробіття, % [9]	Робоча сила, млн. чол. [10]
Польща	468,59	3,3	18800	9056,00	1,93	252,90	53,97	11,8	17,66
Аргентина	368,71	7,8	14700	6336,83	1,72	128,60	34,88	7,9	16,54
Білорусь	54,71	4,8	13400	1402,80	2,56	24,80	45,33	0,8	4,69
Південна Корея	1014,48	6,1	30200	-150,10	-0,01	370,10	36,48	3,3	24,75
Південна Африка	363,70	3,0	10700	1565,44	0,43	80,52	22,14	23,3	17,39
Франція	2560,00	1,6	33300	33671,5	1,32	4698	183,52	9,5	29,32
Малайзія	237,80	7,1	14700	9102,98	3,83	62,82	26,42	3,5	11,63
Іспанія	1407,41	-0,1**	29500	24658,3	1,75	2166	153,90	20,0	23,09
Румунія	161,62	-1,3	11500	3453,00	2,14	108,9	67,38	8,2	9,35
Фінляндія	238,80	2,1	35300	4396,51	1,84	370,8	155,28	8,4	2,67
Середнє значення країн***	687,58	3,44	21210	9349,33	1,75	826,34	77,93	10,7	15,71
Україна	136,83	4,2	6700	6495,00	4,75	117,35	85,76	8,4	22,02

* складено автором на основі джерел [4; 5; 6; 7; 8; 9; 10]

** використано джерело Національного інституту статистики Іспанії [11]

*** розраховано автором

За даними Всесвітнього Банку [4] в 2010 році середньосвітовий показник росту ВВП склав 4,6% (у порівнянні із попереднім роком середній світовий показник склав -0,7%). Зважаючи, що тільки чотири з одинадцяти країн (табл. 1) перевищили зазначену величину, а Україна максимально наблизилась до неї, можна говорити про позитивну тенденцію посткризового періоду.

Табл. 2 надає порівняльний аналіз внеску кожної з аналізованих країн в загальний об'єм ВВП в світі, в об'єм прямих іноземних інвестицій та зовнішнього боргу, а також показує аналіз їх сумарної частки в світовій економіці в 2010 році.

Таблиця 2

Значення відсоткової долі аналізованих країн
в показниках економічної безпеки світу (2010 рік)*

	Значення показників ВВП, ПІІ, зовнішнього боргу та економічної активності населення в світі та в аналізованих країнах				
	Приріст ВВП, %**	Об'єм ВВП, млрд. дол.	ПІІ, млрд. дол.	Об'єм зовнішнього боргу, млрд.дол.	Робоча сила, млн. чол.
Світ	-	76287,67**	1340,97***	56331,00****	3027,8*****
сукупне значення 11 країн*	-	7012,65	99,99	8380,79	-
	Доля кожної країни в загальному показнику ВВП, ПІІ, зовнішнього боргу та робочої сили, %*				
Україна	4,2	0,18	0,48	0,21	0,73
Польща	3,3	0,61	0,68	0,45	0,58
Аргентина	7,8	0,48	0,47	0,23	0,55
Білорусь	4,8	0,07	0,10	0,04	0,15
Південна Корея	6,1	1,33	-0,01	0,66	0,82
Південна Африка	3,0	0,48	0,12	0,14	0,57
Франція	1,6	3,36	2,51	8,34	0,97
Малайзія	7,1	0,31	0,68	0,11	0,38
Іспанія	-0,1	1,84	1,84	3,85	0,76
Румунія	-1,3	0,21	0,26	0,19	0,31
Фінляндія	2,1	0,31	0,33	0,66	0,09
доля 11 країн в світовому показнику, %*	-	9,19	7,46	14,88	5,92

* складено та розраховано автором на основі джерел [4; 5; 7; 8; 10]

** дані подані за джерелом [5]

*** розраховано автором для 197 країн на основі джерела [7]

**** дані подані за джерелом [8]

***** розраховано автором для 130 країн на основі джерела [10]

Для гарантії стабільності потрібен не швидкий економічний ріст в умовах нестачі ресурсів, а поступове і стале збільшення темпів економічного росту та низьке реагування промисловості і фінансової системи держави на негативні чинники ззовні. Для досягнення таких цілей має сенс розвиток галузей, що визначають технічний прогрес, та галузей, що забезпечують вирівнювання розвитку економіки та досягнення якомога повнішої зайнятості, виходячи із динаміки структури кінцевого попиту.

Логічним висновком табл. 1 і табл. 2 є рис. 1, який ілюструє аналіз показників економічного росту та відсоткової долі проаналізованих країн у виробництві світового ВВП у 2010 році.

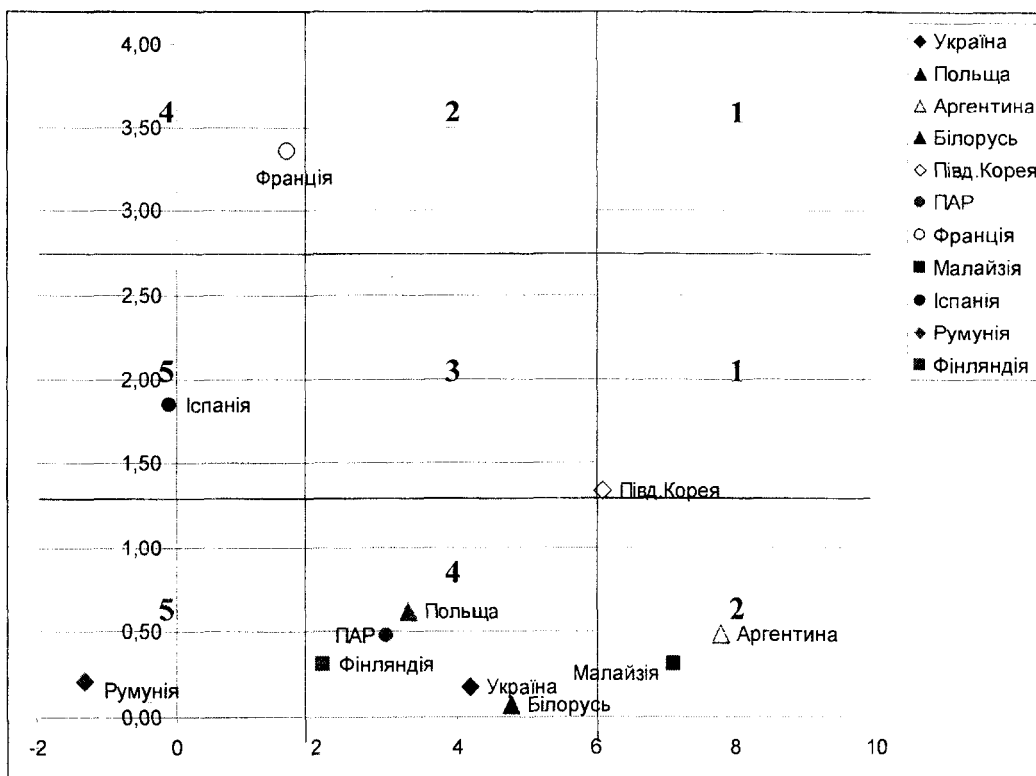

Рис. 1. Графічно-матрична модель сектору світового господарства у 2010 році (для ВВП)*:
 сектори 1 – лідируюча економіка
 сектори 2 – виробник прибутку або національного доходу
 сектор 3 – середні позиції в господарстві
 сектори 4 – хитка позиція
 сектори 5 – потенційний програвш
 * розроблено автором за даними джерел [4; 5; 11]

Ця модель розмежує 11 країн по 9 секторах, приналежність до яких визначає місце, роль, економічне становище країни на світовій арені, а також дає змогу визначити, яку стратегію обрати для ведення економічної політики у державі. Впродовж осі абсцис розташовуються параметри, що підконтрольні державному впливу оскільки натуральний та вартісний показник ВВП, а отже, і його ріст, в більшій мірі залежить від економічної потужності всередині країни. Впродовж осі ординат розташовані показники, на рівень яких окремо взята країна не в змозі впливати і які мають залежність в першу чергу від кон'юнктури світового ринку. Характерною особливістю даної матриці є використання в ній динамічних показників на горизонтальній та статичних показників на вертикальній осі.

Таким чином, розмежувавши матрицю на 9 вищезгаданих секторів, можна зробити висновок про стан економічної безпеки кожної держави за проаналізованим показником: сектори 1 – безпечний простір; сектори 2 – потенційне зниження безпекового стану; сектори 3 та 4 – підвищений ризик для безпеки в державі; сектори 5 – незадовільне забезпечення економічної безпеки національного господарства.

Характеристика показника ВВП у 2010 році для України вказує на позитивні зміни. Додатній приріст ВВП дозволив нашій країні зайняти четверту (хитку) позицію безпеки разом із чотирма іншими проаналізованими країнами, які мають схожі показники. Незважаючи на те, що звітний рік приніс економічне полегшення та ріст національного доходу майже у всьому світі, серед аналізованих країн немає беззаперечного претендента на місце в першому секторі. Південна Корея, перетнувши межу, має найліпші показники та приріст ВВП у 6,1%.

Реальний стан привабливості країни для іноземних інвестиційних потоків ілюструє рис. 2.

Важливість аналізу інвестиційної політики держави та аналізу інвестиційних потоків в країну та із країни підкреслюється наступними тезами:

- інвестиції здатні підтримувати технологічну базу економічного росту;

- стимулювати роботу національного виробника;
- оновлювати виробничу інфраструктуру для економічного росту;
- нарощувати інвестиційні потоки.

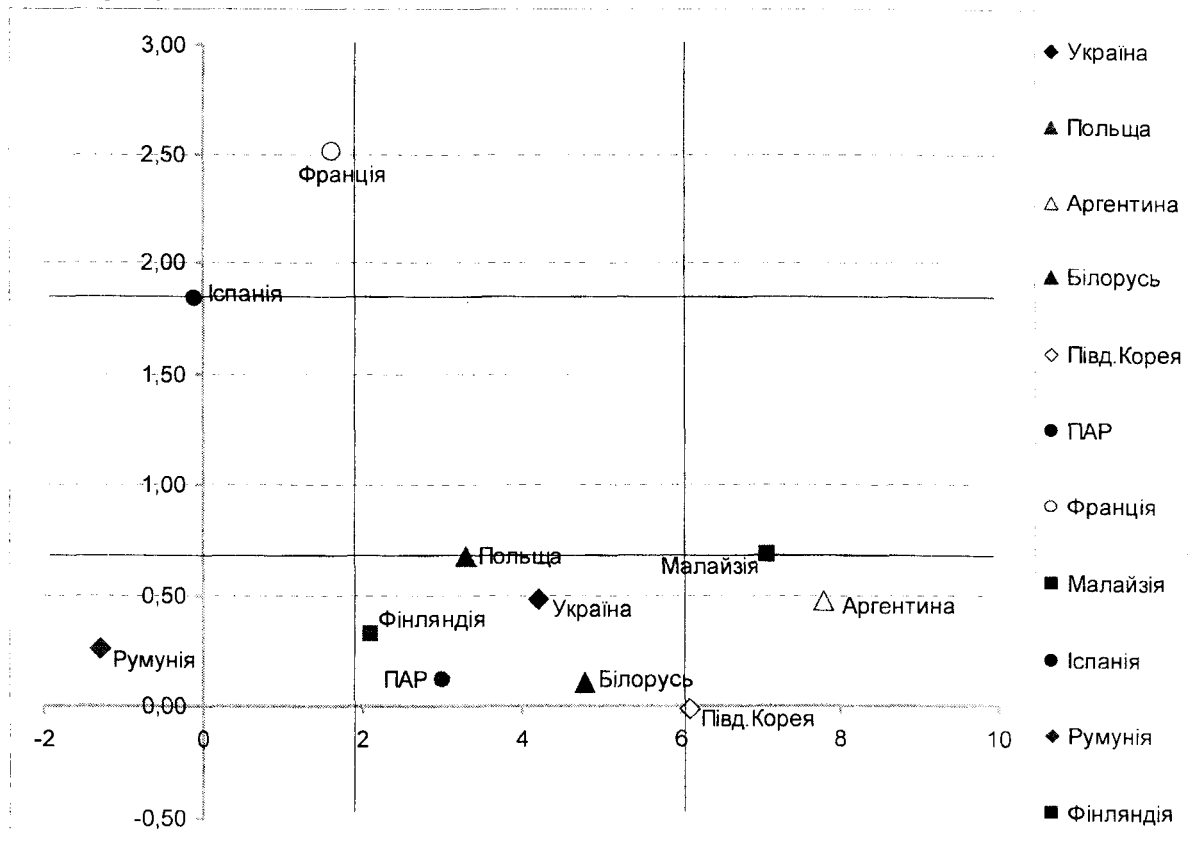

Рис. 2. Графічно-матрична модель сектору світового господарства у 2010 році (для прямих іноземних інвестицій)*

* розроблено автором за даними джерел [4; 5; 7; 11]

Станом на кінець 2010 року жодна із проаналізованих країн не зайняла твердої позиції лідируючої економіки незважаючи на те, що показники росту ВВП мають задовільне значення, а обмін інвестиційних впливів між країнами світу є стабільним та заохочуваним.

Метою державної інвестиційної політики для України як незалежної держави було і залишається створення конкурентного середовища та виокремлення особливостей конкурентних переваг основних експортноорієнтованих галузей, а також сфер, які якісно обслуговують внутрішній ринок товарами першого вжитку. Цій меті слугуватиме грамотна реалізація законів і програм структурної перебудови економіки України, спрямування інвестицій до галузей першочергової значущості.

Незважаючи на все більшу лібералізацію економічного життя, інвестиційна сфера в Україні є такою, що потребує проведення активної державної політики, використання всіх видів регулювання (акцентуючи увагу на міжнародному аспекті). Роль держави як інвестора у тих сферах, де за браком коштів потрібна фінансово-організаційна підтримка, має бути виважена та урегульована.

Дотримання наступних принципів є важливим елементом розвитку державної інвестиційної політики:

- поступова децентралізація інвестиційного процесу;
- ріст частки внутрішніх (власних) коштів господарюючих суб'єктів у фінансові проекти інновативного характеру;
- заміна однобокого бюджетного фінансування у виробничій та експортній сфері на розгалужену систему кредитування;
- виділення бюджетних коштів для розвитку пріоритетних програм структурної перебудови економіки;

- надання переваги раніше розпочатому будівництву, технічному переобладнанню діючих неприбуткових підприємств, а також на перших строках інвестування надання переваги проектам, окупність яких має короткотермінову дію.

Головне питання державної інвестиційної політики – визначення пріоритетних сфер та об'єктів інвестування, які мають відповідати як довготривалим національним інтересам держави, так і тим невідкладним завданням, які випливають із сучасного стану та структури економіки України [2].

Третім кроком в матричному аналізі безпеки національного господарства є побудова графіку (рис. 3) показників економічного приросту та відсоткової долі країн щодо зовнішнього боргу в світовій економіці.

Оскільки збільшення абсолютної або відносної до ВВП величини боргу є негативним показником для «просування» країни до верхніх щаблів стану економічної безпеки, то для якомога точної ілюстрації відношення боргу до ВВП має сенс зобразити рис. 3 у дзеркальному відображенні.

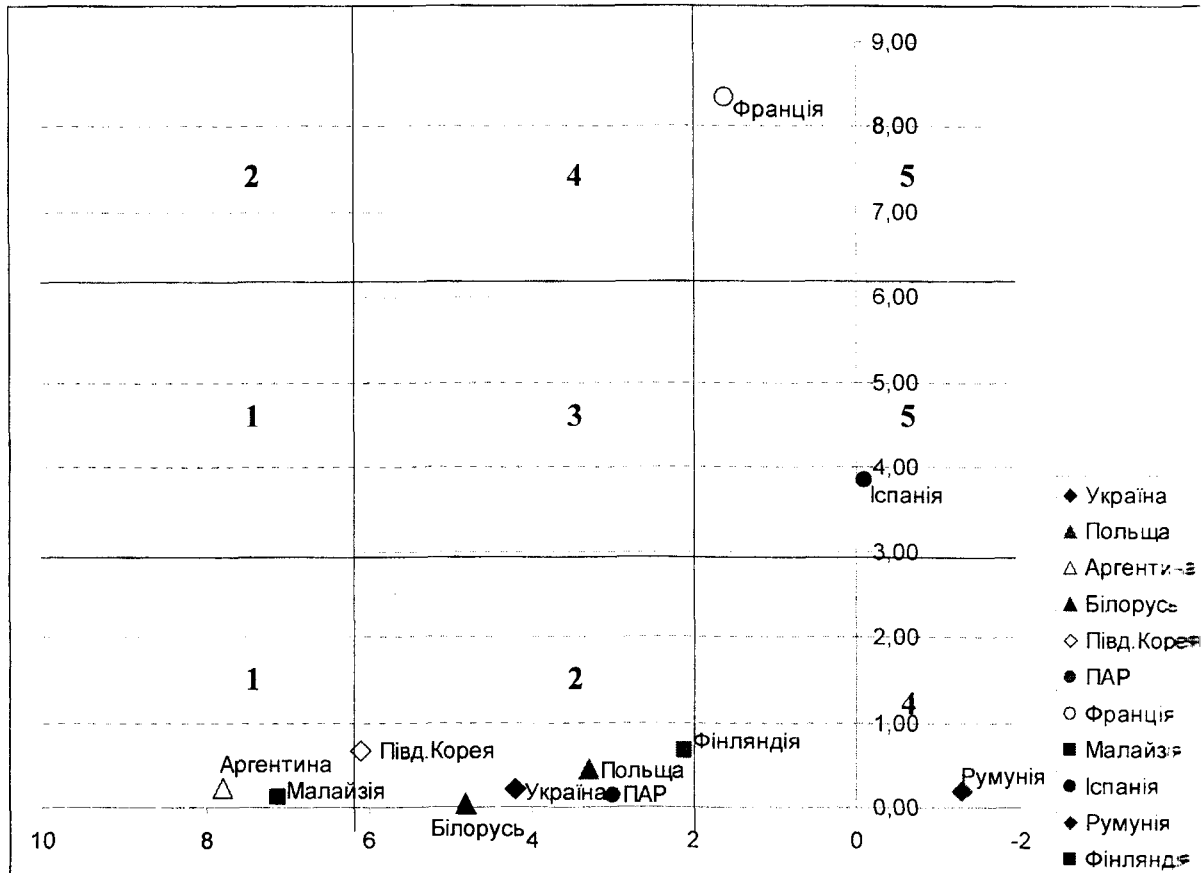

Рис. 3. Графічно-матрична модель сектору світового господарства у 2010 році (для зовнішнього боргу)*

* розроблено автором за даними джерел [4; 5; 8; 11]

Лише суттєвий приріст ВВП при великому вартісному значенні зовнішніх зобов'язань може дозволити країні зайняти другий, безпечний сектор в матриці. Зони безпечного розвитку за даним показником можна досягти лише в тому випадку, якщо реальні показники зовнішнього боргу у порівнянні з іншими економіками є невеликими.

Для 73% аналізованих країн у 2010 році не виникло надмірних ризиків. Тимчасове полегшення отримала і Україна, опинившись у другому секторі. Однак, не варто забувати, що станом на 1 січня 2011 року зовнішній борг України становить 117 млрд. дол. США, зростаючи за рахунок міжнародних позик, а частка боргу у ВВП, як і раніше, переважає 85%.

Із перелічених в табл. 1 країн лише Малайзія та ПАР (Південна Африка) мали відносні щодо ВВП показники зовнішнього боргу, що не перевищують міжнародні встановлені норми у 30%. Але взаємна заборгованість розвинених країн світу, що виробляють лівову частку ВВП, сягнула настільки високих показників, що значення зовнішнього боргу в проаналізованих країнах дозволяє

їм займати порівняно зручну нішу без ризику потрапити до небезпечних секторів матриці. Така ситуація доводить, що зонування в матриці має основний орієнтир на порівняння економічного становища країн стосовно одна одної.

Завершуючим етапом матричного аналізу безпеки національного господарства є рис. 4, який ілюструє показники економічного росту та відсоткової долі країн щодо рівня робочої сили.

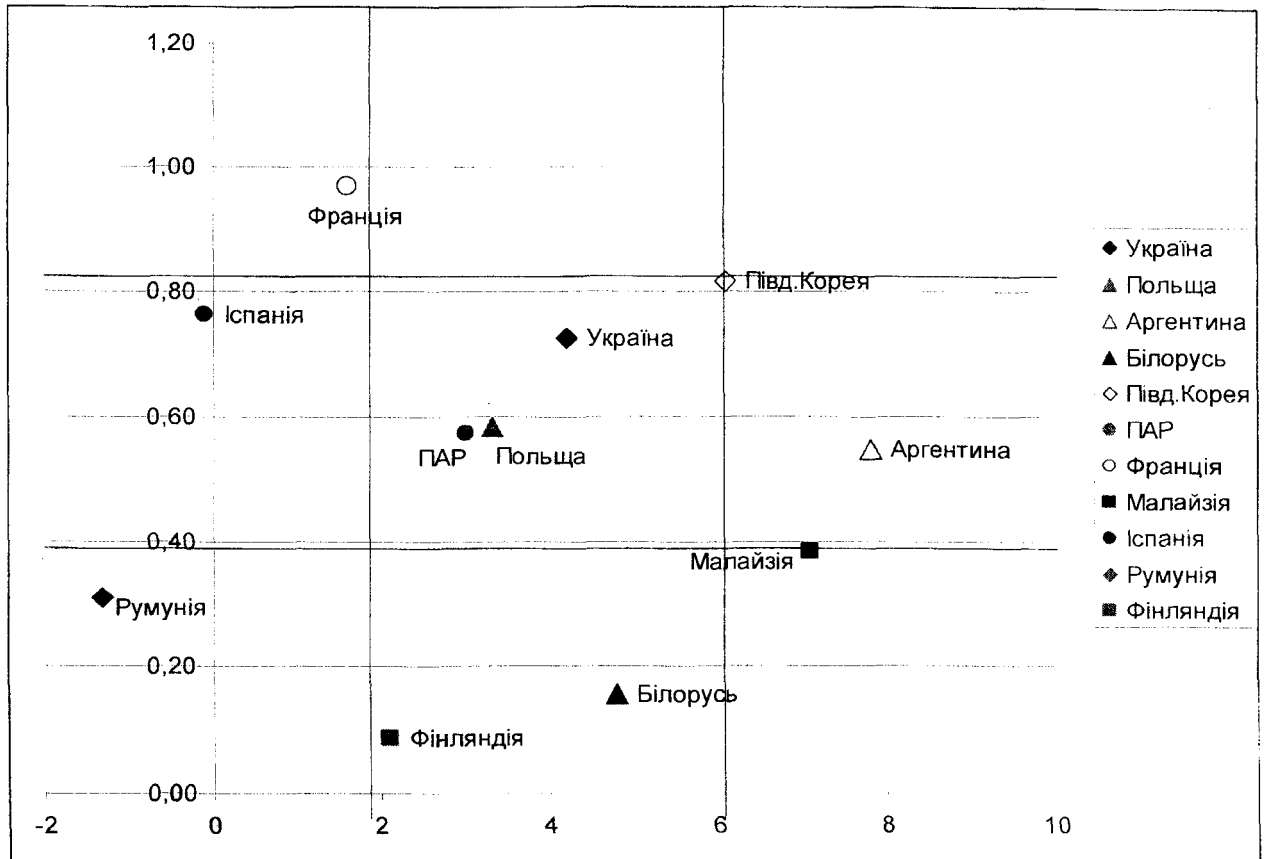

Рис. 4. Графічно-матрична модель сектору світового господарства у 2010 році (для показника робочої сили)*

* розроблено автором за даними джерел [4; 5; 10; 11]

При негативному значенні росту ВВП в країні основний удар припадає на зайнятість, а економіка недоотримує валовий дохід внаслідок скорочення обсягів робіт та відповідно робочих місць. На матриці, яка продемонстрована на рис. 4, зрозуміло, що при відносно сталій пропозиції робочої сили легко опинитися в найнебезпечнішій зоні, маючи відносно невеликий в світовому масштабі приріст ВВП. Така ситуація спіткала Україну у 2009 році та Іспанію в 2010 році. Однак, проводячи активну демографічну політику та штучно підвищуючи рівень народжуваності в країні, уряди повинні забезпечувати гідні, згідно із класифікацією робітників, робочі місця та турбуватися про зростання економіки та її соціального аспекту.

Висновки. Роль валового внутрішнього продукту у загальному економічному рості є ключовою в аналізі представлених графіків. Незалежно від того, якого кількісного покращення вдасться досягти українській економіці за кожним окремим показником, саме додатній приріст ВВП здебільшого визначає сектор, який займає економіка країни на певному етапі свого розвитку. Сучасному стану економіки у 2010 році відповідають сектор 4 для таких показників як ВВП та прямі іноземні інвестиції, сектор 2 – для показника зовнішнього боргу та сектор 3 для показника економічної активності населення.

У середньо- та довгостроковому періодах укріплення безпекового простору української економіки залежатиме від створення сприятливих умов для проведення політики безпеки і стабільності в рамках усього макроекономічного середовища.

Література.

1. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України : за станом на 2 бер. 2007 р. – М-во економіки України, відділ економічного аналізу. – Офіц. вид. – К. : 2007. – (Нормативні директивні правові документи).

2. Чистов С. М. Державне регулювання інвестиційної діяльності. Роль держави в інвестиційній діяльності [Електронний ресурс] / Економічна онлайн бібліотека / Чистов С. М. – Режим доступу : <http://ecolib.com.ua/article.php?book=11&article=1088>.
3. Соціально-економічний стан України : наслідки для народу та держави : (голов. редкол. В. М. Геєць (голова) [та ін.]). – К. : навч.-вид. центр НБУВ, 2009. – 687 с. – (Національна доповідь).
4. GDP (current US \$). Databank [Електронний ресурс] : за даними Всесвітнього Банку – The World Bank Group. – 2011. – Режим доступу : <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD>.
5. Реальный темп роста ВВП стран мира в 2010 году [Електронний ресурс] / Статистика стран мира. Обзор / Исаенко А. И. – Режим доступу : <http://iformatsiya.ru/tab/543-realnyj-temp-rosta-vvp-stran-mira-v-2010-godu.html>.
6. ВВП на душу населения в 2010 году [Електронний ресурс] / Статистика стран мира. Обзор / Исаенко А. И. – Режим доступу : <http://iformatsiya.ru/tab/567-vvp-na-dushu-naseleniya-2010.html>.
7. Foreign direct investment, net inflows (BoP, current US \$). Databank [Електронний ресурс] : за даними Всесвітнього Банку – The World Bank Group. – 2011. – Режим доступу : <http://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.CD.WD>.
8. Государственный внешний долг стран мира 2010. Главные факты. [Електронний ресурс] / 2011. – Режим доступу : <http://www.rusfact.ru/news/eh/2011-03-01-1585>.
9. Labor statistics. Unemployment rate (most recent) by country [Електронний ресурс] : за даними Nation Master. Encyclopedia / 2003-2010. Режим доступу : http://www.nationmaster.com/graph/lab_une_rat-labor-unemployment-rate.
10. Численность работоспособного населения стран мира в 2010 году [Електронний ресурс] / Статистика стран мира. Обзор / Исаенко А. И. – Режим доступу : <http://iformatsiya.ru/tab/568-chislennost-rabotosposobnogo-naseleniya-stran-mira-2010.html>.
11. Aumento del Brutto Inland Product (BIP) [Електронний ресурс] : за даними Національного інституту статистики Іспанії – Instituto Nacional de Estadística (INE). – 2011. – Режим доступу : <http://www.ine.es/jaxi/menu.do?type=pcaxis&path=%2Ft35%2Fp009&file=inebase&l=0>.
12. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави : національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / М. М. Єрмошенко. – К. : Київ. нац. торг.-ек. ун-т, 2001. – 309 с.
13. Жаліло Я. А. Економічна стратегія держави у нестабільних ринкових економічних системах : монографія / Я. А. Жаліло. – К. : НІСД, 1998. – 144 с.
14. Мунтіян В. І. Економічна безпека України : монографія / В. І. Мунтіян. – К. : В-во КВІЦ, 1999. – 462 с.